FENOMENOLOGIJA SLOBODE U ISLAMU

Sažetak: U radu analiziramo načine poimanja slobode, koja je upletena u sve oblasti ljudskog djelovanja, a koja se vrlo teško da definirati. Slobodu promatramo sa vjerskog aspekta jer smatramo da se na taj način najlakše može odrediti njezina suština.

Ključne riječi: **sloboda, islam, halal – haram, čovjek, tijelo, razum, istina, filozofija, etika, misao, um**

Sloboda je jedna od najčešće korištenih riječi tokom čitave povijesti i može se očito primijetiti da je upletena gotovo u sve oblasti ljudskoga djelovanja, tako da dobijamo utisak da je svima bliska i draga, i da se kod svih, kada govore o njoj, primjećuju jake iskre strasti, a kada slušaju, prisutna je duboka pažljiva tišina do te mjere da se uopće ne može uočiti kome zaista treba, a kome zapravo smeta. Jer nekome mora i da smeta, sve dok je svi preporučuju, dok je traže i obećavaju, sigurno je neko lukavo i vješto zagrađuje i sakriva.

Artikulacija riječi "sloboda" toliko je česta u izgovoru da se čini kao da se radi o nečemu što je razumu lahko shvatiti i objasniti, te da je jednostavno u svakodnevnici i primijeniti, kao da je sve na dohvat. Zato se stvori i utisak da svi koji pričaju znaju o čemu pričaju. A zapravo su sve to samo lični fragmentirani utisci koji djeluju kao nespretno razbacani kamenčići jednog zajedničkog mozaika, ali konfiguracije mozaika nema, i svima nedostaje. I shodno tome, toliko je strasti i pažnje na njoj potrošeno da ne vjerujem da ima takvih koji nisu javno prenijeli bar neko svoje ubjeđenje o slobodi.

Svi su našli svoj sitan način da se izraze, neki osobni nepomjerljivi kutak doživljaja ili plitke meditacije odakle sude i presuđuju, od vrha same ljudske misli i svega što se time označava, pa sve do zamaha mača i svega što se mačem podrazumijeva; od kralja i sličnih njemu, pa sve do najdronjavijega prosjaka; od drevnih naroda i izgubljenih jezika, pa sve do najsvježijih javnih rasprava. Nešto što nikako ne mogu a da ne uočim jeste to da toliko odlučno pričaju o slobodi, i tako opušteno, kao da se radi o nekoj jeftinoj robi za koju se ne mora plaćati ni porez ni carina.

I u takvom razvoju događaja, umjesto da sloboda postane lijek za ranjenu ljudsku svijest, neka vrsta lične ili zajedničke terapije, ona je prihvaćena kao iluzivna bolest, ili bolest iluzije, o kojoj dijagnozu uglavnom prepisuju sami bolesnici. Pored ove guste džungle riječi skoro na svim jezicima svijeta, vrijedno je dodati i to da se u cijeloj toj priči ne može primijetiti makar i simboličan doprinos radi nekog sitno jasnijeg shvatanja. Pa baš zato ni dan-danas nemamo neku jedinstvenu definiciju o slobodi, niti nam je jasno kakav je zapravo taj osjećaj i šta sve treba da nam znači kada mislimo, kažemo i pokušavamo primijeniti upravo tu riječ "Sloboda".

Nigdje se ne može uočiti kako bismo mi to trebali postupati prema njoj, pa čak ni kao riječ, niti primjećujemo kako izgraditi lično ili opće shvatanje o slobodi, a još manje kako preko tog shvatanja doći i do istinite primjene za koliko i kako je shvatamo. Do sada nisam naišao na neki ozbiljan teoretički tretman o tome šta je sloboda značila u velikoj razdaljini od najekstremnijih granica ljudske pojave, sve između "riječi" i "mača", iz prostog razloga što je to najobilniji prikaz ljudskog sjećanja u čitavoj povijesti. Isto tako, nisam naišao na ozbiljno viđenje o čovjekovim odnosima u smislu slobode na širokoj površini, od najmarginalnijih slojeva društvenoga poretka, svih onih između "kralja" i "prosjaka", uzimajući u obzir da je to i najnaseljeniji prostor ljudske sociološke građe, upravo one građe koja je izuzetno osjetljiva oblast za sve ljude, ako ne i najosjetljivija.

Neka teoretska viđenja sadrže veliki faktografski trud, ali zato nemaju i vjerodostojnu metodologiju i poslužuju se raznim kvazi-metodologijama koje su sagrađene na osnovu

ljudske misli i tumačenja, te jedna radi izbjegavanja simetrične strukture, "ptica" je samo sa jednim krilom i ne može letjeti, i druga; upravo radi simetrične strukture "ptica" je sa dvije glave i ne zna kuda treba poletjeti. Baš to postaje i razlog više za svačiju osudu, doduše, kao i u svakom sličnom pokušaju od strane običnog smrtnika, koji u ljudskom dijelu oponaša metodologiju, što je u svakom slučaju izgrađena na osnovi ograničenog viđenja vremensko-prostorne prirode.

Neki drugi u svom pokušaju su samo donijeli početnički plitke zaključke i referentno su orijentirani pretežno na prostor, što konceptualno znači da je sloboda običan predmet; ili su orijentirani samo na vremenskom ljudskom iskustvu, gdje se na čovjekovu slobodu računa kao na bivšu potencijalnu nulu u hipotetičkom razvitku. Znači, ni prva ni druga opcija ne uzimaju slobodu kao ljudski egzistencijalni modalitet, već je uzimaju kao spoljašnji subjekat sa kojim se moraju dogovarati. Ima i drugih manje važnih tretmana, koji prihvataju primjenu slobode kao metode bez metodologije, a svi ti ostaju u okviru forme bez vjerodostojne suštine čovjeka. Jedino u Islamu čovjek ima i svetu vjerodostojnu metodologiju čovjeka koja potiče od Boga, i cjeloviti metod za praksu te metodologije, i jednostavnu mogućnost aplikacije bez obzira na vremenske i prostorne okolnosti, i sve to u harmoniji, odbrani i službi ljudske ontološke suštine.

Sloboda, njena primjena i adekvatno korišćenje u našoj svakodnevnici sa što manje očekivanih gubitaka i, naravno, sa što manjom potrošenom energijom, u Islamu je jedno od ključnih pitanja, koje zauzima posebno mjesto unutar svih pet stubova vjere, a naročito unutar šest uvjeta vjerovanja. Svakako da bi tretman i obrada, kao i ozbiljno proučavanje do u tančine i do sitnih detalja, jedne ovakve tematike zahtijevalo mnogo vremena, možda čak i veliku ekipu stručnjaka, čitavu redicu napisanih tomova, koji bi opet ostali nepotpuni. I to, ne samo zato što je ljudski um ograničen prostorom i vremenom već i zbog toga što se odnos između duševne spoznaje i razuma kod čovjeka uvijek razvija na velikim amplitudama i neminovno je kontradiktoran zbog različitih interesa, bilo da se služi metodologijom (kao teorija) bilo da fenomenološki primjenjuje svoje znanje u osnovi metode (kao praksa).

Jedna druga nemogućnost ljudskog uma, zbog čega on nije u stanju da uokviri svoju definiciju, jeste i to što nikako ne može staviti razum u opticaj, a da istovremeno bude isključen ili izuzet od rasuđivanja. Što znači: biti uzrok jedne ljudske dinamike jeste istovremeno postati i posljedica iste dinamike kao subjekat istog ljudskoga društva. Dakle, ljudski um može isplesti izuzetno efikasnu smutnju, ali ne može izuzeti sebe iz te iste smutnje koju je sam pokrenuo, kao što može pokrenuti dobru ideju u svoju korist i u korist zajednice, a ne može ne ubirati plodove te iste vlastite ideje.

Drugim riječima, da bismo shvatili suštinu značenja slobode, neophodno je da, pored onoga što znamo i što smo u svemu prihvatili kao izvor i izraz istine, znači, preko duševne spoznaje i razuma, čega se u svemu pokušavamo pridržavati u našim ubjeđenjima, moramo to i primijeniti u praksi na svaki dozvoljeni mogući način, ne izuzimajući niti jedan od elemenata s kojima nas savjetuje Poslanik, alejhis-selam, a to je da; prihvatimo srcem, izgovorimo riječima i djelujemo čitavim bićem.

U svakom ljudskom djelovanju, da bi se ostvarili lični i zajednički ciljevi, obavezno treba sukladno voditi računa o metodologiji metodi, kao odgovarajućim strukama znanja i uzora, ali uz to je neophodno izraziti i ličnu odluku svakoga pojedinca prema datoj pojavi, kao jedinu pravednu mogućnost njegove aplikacije. Da se uklopim sa porukom hadisa, to bi značilo da bilo koje izbjegavanje, čak i malo isključenje, vezano za iskrenost, riječ ili djelovanje, sigurno odvraća od Pravoga puta, koji vodi prema plemenitom cilju, i kao posljedica, dovodi do samog rušenja značenja i shvatanja istinite slobode koju je Allah, dž.š., podario čovjeku. Posljedica ovog neshvatanja ili negiranja shvatanja slobode je ona grupa koju je Allah, dž.š., opisao u Kur'anu kao "oni koji govore ono što ne rade".

Sloboda je čovjeku data ne da je ogovara i da glumi raspravu o njoj, već da je lično primjenjuje i koristi, da u svakoj situaciji i položaju donese odluku oko svega čime ga svakodnevnica susreće, i na osnovu te odluke, primjene i korištenja slobode dokaže svoje aktivno i kreativno učešće na ovom privremenom svijetu, da bi time na onom svijetu dobio vječitu nagradu ili opaku kaznu.

Udubljenje i otvaranje

Sloboda kao čovjekov egzistencijalni modalitet gradi svoje značenje, pored jasnih principa duševne spoznaje i njenih odnosa sa razumom, što u nekoj mjeri pripada i nesvjesnom djelovanju čovjekovog empirijskog shvatanja, ali je to ujedno i zadnja granica koja je ovisna o mozgu i istovremeno našem razumu. Odmah preko te granice, svaka intervencija na nju predstavlja ujedno i ozbiljnu anomaliju kod čovjeka, ili prekid same egzistencije, pošto ljudski razum ili rasuđivanje nisu sposobni kontrolirati, a još manje mogu intervenirati, u egzistenciji, niti u njenu prirodu stvaranja, bez direktnoga prisustva gore navedenih ozbiljnih posljedica za život, ili za očuvanje svjesne odgovornosti.

Ukratko rečeno, čovjek ne može progutati niti jedan obični aspirin, a da pored očekivanoga korisnog efekta bude u stanju odstraniti i neke druge prateće neželjene posljedice i beskorisne efekte aspirina, pa ponekad čak i štetne. Nastavljajući istom logikom, još manje je u stanju preko svog razuma i umijeća kontrolirati rad i funkciju srca, bubrega, vladati nad nervnim sistemom, odreći se potrebe za jelom, za kontrolom žeđi, potrebom za stambenim prostorom itd.

Fizička i fiziološka egzistencija nema nikakav utjecaj ni odgovornost u vezi sa shvatanjem slobode, kao što i ne određuje o ličnom raspolaganju slobode kod čovjeka, jer u svakom slučaju reguliranje ovog sistema pripada definitivnoj formi, koja je određena od strane Allaha, dž.š., i koja se ne može promijeniti osim sa teškim posljedicama. Samu egzistenciju, fizičku i fiziološku, možemo izvitoperiti i deformirati, ali joj ne možemo promijeniti suštinu strukture, a da pritom takav poduhvat ne bude propraćen i teškim sakaćenjem. Ono što mi kao ljudska bića možemo zaključiti ili definirati o čovjeku i o načinu stvaranja jeste samo ishod, da je sve to savršeno i nepromjenjivo pravilo, od najjednostavnije ćelije, pa sve do procesa reprodukcije. I tu stajemo, sve smo već rekli u skladu sa mogućnošću našeg razuma i umijeća.

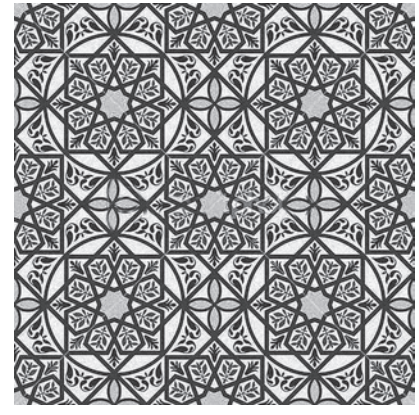
Što se tiče fizičke i fiziološke strukture čovjekove, ne može se ni zamisliti, a još manje

govoriti o slobodi, jer nam ona nije data na korištenje preko naše savjesti. Dakle, ukoliko je uporedimo sa bilo kojim automobilom, ona liči motoru koji radi brzo ili sporo, stoji u mjestu ili se kreće, sa punim kapacitetima ili ne, ali niti u jednom slučaju motor ne nosi nikakvu odgovornost vezano za smjer kretanja automobila. Takav zadatak pripada volanu, a sama odgovornost je isključivo na razumu, koji upravlja volanom.

I upravo je to ta sloboda kojom je razum opterećen shvatiti je, preko odnosa između duševne spoznaje i rasuđivanja, a za koju svi ljudi imaju jasan osjećaj i za koju smo pitani kao nasljednici Adema, a.s., još u prologu stvaranja i po kojoj smo dali svoje lično jasno obećanje, svima bez izuzetka prepoznatljivo. Upravo za to dato obećanje, bit će nam suđeno na Velikom danu, zavisno od toga koliko smo ispunili i kako, ili koliko smo prekršili i zašto. Upravo je ta sloboda koja čovjeka čini različitim u odnosu na druga stvorenja, i baš će ona biti predmet svih ovih napisanih redova. I nadam se da će služiti, ako Bog da, ako ništa drugo, barem kao jedan korak bliže u shvatanju lične slobode, oljuštit će koliko-toliko našu riječ od nepotrebne retorike, pokazat će nam više od jedne mogućnosti da otkrijemo sebe i otvorit će makar malo prostora za shvatanje i primjenu slobode u našoj svakodnevnici.

Kao i sve što čini ljudsku ontološku suštinu, domovina slobode, i to u najužem smislu, čovjekova je duševna spoznaja, dok polje gdje se širi, gdje se preko riječi konceptualizira i kao shvatanje razvija, jeste ljudska svijest, a primjenjuje se i sprovodi u djelo sa svim našim bićem pod strogom odgovornošću razuma. Allah, dž.š., nas vrlo često opominje i na veoma jasan način nam skreće pažnju u Kur'anu kroz odrednice "za one koji razmišljaju", "za one koji hoće pouku", "za one koji razumiju" i sl. Sve to nam potvrđuje da je odgovornost, kojom raspolažemo kao Božijim darom, prije svega zdrav i slobodan izbor razuma mentalno sposobnog za taj izbor, i to u svim situacijama u potpunoj kreativnoj efikasnosti sa ličnom sviješću.

Sve situacije izvan ove potpuno jasne i svjesne djelatnosti objašnjava nam do detalja hadis Poslanika, a.s., u kome se kaže: "Moj Ummet neće biti odgovoran za tri stvari: za neznanje, za zaborav i za prisilu". Sve tri situacije u teoretičkoj mogućnosti uklapaju

se u potencijalno odgovornoj sferi pojedinca, ali u posebnim okolnostima sa kojima se čovjek susreće tokom života one prelaze u nesvjesnu zonu uma i time postaju dio ljudske neodgovornosti. Dakle, da bi pojedinac došao do uvjeta da snosi odgovornost, mora u svakom slučaju biti slobodne volje i potpuno svjestan svoga postupka.

Baš zbog takvih razloga čovjeku se ne smije suditi prema njegovim potencijalnim mogućnostima, već prema svjesno precizno ustrojenoj i usmjerenoj volji, kao što je uvjet biti u potpunoj mogućnosti da slobodno bira i primjenuje. Kao takve, sve tri gore navedene situacije postaju sastavni dio nesvjesnoga postupka, ili u najmanju ruku se označavaju kao nasilno ustrojene volje i, shodno tome, odredba za njih je potpuna neodgovornost.

I pored potencijalne mogućnosti da se određeno znanje stekne, sve ovo bi trebalo značiti kako je neznanje uvijek prisutno kao posljedica čovjekovog ograničenja u prostoru i vremenu, te kao takva greška procjenjuje se kao neodgovorna. Isto tako, i pored potencijalnih mogućnosti određenoga pamćenja, zaborav je svakako prisutan kao dio ontološke suštine čovjekove, pa i u tom slučaju greška je neodgovorno stanje. I na kraju, i pored potencijalne mogućnosti za svjesnu pravednu reakciju prema prisiljavanju, čovjek ima i svoje slabe tačke, te se greška u takvom stanju ipak odlikuje kao greška u stanju neslobode, a shodno tome postaje i dio neodgovornosti. Znači, sloboda i potpuna zdrava svijest pojedinca su obavezni uvjet i neodvojive komponente u Islamu. Bez obzira na okolnosti i vrijeme, ta postavka je veoma važna, pošto je to i najjača egzistencijalna tačka koja čovjeka razlikuje od ostalih životinja.

Kod svih drugih stvorenja egzistencija ili postojanje ne samo da je prva i glavna obaveza već je i upotpunjavanje krajnjeg cilja. Posebno se kod životinja da primijetiti kako egzistencija kao takva postaje i jedina smjernica svih djelovanja, koja suštinski i uvjetuje, i dobija smisao na svaki aktivan pokret upotpunjavajući se preko svojih instinkta i usavršavajući upravo svoje instinkte, i sve se to dešava u razdoblju od sada, do sada. Dok je kod čovjeka egzistencija samo nužno i neizbježno sredstvo kojim se služi preko duševne spoznaje i razuma, što znači da se njome mora i treba suočiti u

svim iskušenjima postavljajući čvrstu kontrolu svijesti nad instinktima, kako bi njegovi koraci bili što sigurniji prema cilju, a to je nagrada na ovim vremensko-prostornim dimenzijama i Budućim, koje se vežu za vječnost.

U slučaju kada svojim naporom pokušava podržavati i ostvariti suprotno određenim stavovima o primjeni slobode, čovjek postaje gori od životinje, iz prostog razloga što životinje sve što rade, rade bez obaveze i odgovornosti za razumijevanje slobode, te, kao takve, pokoravaju se samo svom instinktu. Dok oholi čovjek radi sasvim suprotno, zloupotrebljava dato znanje i deformira lično shvatanje slobode, ustroji u pogrešnom smjeru njenu primjenu i shodno tome i duševnu spoznaju i razum upotrebljava da bi opravdao svoje instinkte i sve postupke što mu instinkt podržava i stimulira "...oni uzimaju svoje strasti za boga..." – kaže Allah, dž.š., u Kur'anu.

Upravo iz razloga da sloboda ontološki pripada duševnoj spoznaji, ona širi svoje značenje preko ljudske savjesti i sve u saradnji sa li čnim razumom, što znači da dobro poredano i potvrđeno istinito znanje dovodi i do istinite primjene slobode. Baš zato je važno posvetiti potrebnu pažnju svojoj slobodi putem iskrene saradnje između duševne spoznaje sa razumom, kako bi njena primjena bila u skladu sa plemenitim ljudskim ciljem. Jer kako će jedan musliman opravdati svoj postupak u svakodnevnici, ne dolazivši u sukob sa ličnom odanošću i krajnjim ciljem, a da prethodno nije sebi objasnio ovu ključnu instituciju unutar sebe preko koje mora postupiti.

Dva pogleda

Koliko god da je drevna i ostarjela, koliko god bila poznata i jasna svima, ideju da sloboda nije ništa drugo osim izbor i rješenje između dvije ili više mogućnosti, ponovo ćemo formulirati: Slobodu kao takvu nećemo dirati, smatrat ćemo je i prihvatiti onakvu kakva i jeste; kao alternativnost, znači kao otvorenu mogućnost izbora za svakoga pojedinca; dovoljno je da čovjek bude odrastao i zdravo ljudsko biće. Drugim

riječima, alternativnost je sav potrebni prostor i vrijeme za izbor do samoga trenutka odluke, a odmah potom alternativnost prestaje biti ono što je bila, jer na snazi dolazi fenomenološka odgovornost. Znači, alternativnost je široko prostranstvo teoretske čovjekove mogućnosti za pravedan izbor u skladu sa znanjem, a odluka koja slijedi je isto tako široko prostranstvo za primjenu te odluke. Naravno, sve ovo ide u korist dinamične afirmacije svoje ličnosti preko izgradnje svih odnosa kao stvorenje i kao biće, koje mora izraziti i realizirati sebe bilo gdje i bilo kad, dakle, aktivno se predstaviti i pozicionirati metodologijski i metodološki kao čovjek u korist reda i odlučno se usprotiviti haosu.

Sve ovo znači da se ljudska egzistencija razvija uvijek i jedino kroz uzastopne alternativne situacije, i to ne samo po prostoj mogućnosti izbora nego je svaki izbor u nizu određenih okolnosti, te to u isto vrijeme postaje i mjerilo pravednosti ljudske odluke. Shodno tome, sve alternativne situacije koje su se pokazale čovjeku u izboru i odluci, kao i sve fenomenološke predstave kojim se primjenjuje odluka, kad se stave u kombinaciju sa jednom finalnom i nepromjenjivom perspektivom života (prije vječnosti) kao što je smrt, daju smisao i značenje cijelom produžetku vremenskoga toka.

Tako ćemo prihvatiti da sloboda kao izbor, kao i sam prisutni alternativni trenutak svake mogućnosti na izbor, ne samo da su nužne situacije kod ljudskoga bića nego su istovremeno i neizbježne. Čovjek ne može izgrađivati vlastitu egzistenciju bez izbora, ne može zaobići nijednu okolnost mogućnosti biranja, isto kao što ne može odglumiti trenutak izbora. Nije moguće da grafikon ili crta ljudskog života bude savršeni krug pod kojim bi se podrazumijevalo nešto kao izvor života i smisao o životu samo od sebe, da je to, recimo, kao neka vrsta stalnoga podsticaja i duševne spoznaje i razuma, slično utopijskom izrazu “perpetuum mobile” – vječito pokretanje.

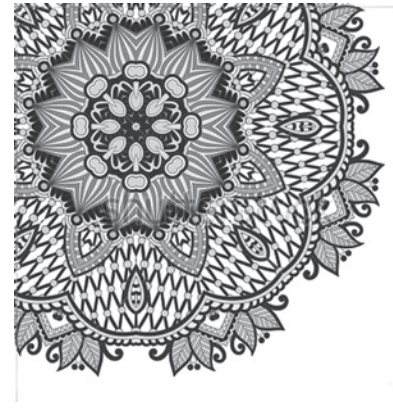
Kao što se u svijetu fizike ne može doći do vječitoga kretanja bez nekog stalnog izvora energije, isto tako se u duhovnom i u moralnom svijetu ne može ni izmisliti, a još manje stvarati, bilo koje kretanje bez nekoga trajnog izvornoga podsticaja. Zapravo, taj moment kad se čovjek odluči na izbor, kad je već odlukom izbrisao alternativu, on je u datoj

mogućnosti izvršio i svoje pravo na slobodu, što ustvari čini i ključni trenutak trošenja slobode. Znači, ta čovjekova odluka tokom biranja, to uzastopno trošenje lične slobode, stvara dinamiku i postaje izvorni podsticaj energije za jedan drugi prostor kretanja, isto kao što nam i obnova svih sličnih momenata tokom vremena služi za jasniji pogled na sve što je vezano za sljedeći korak.

Mislim da je uzgred vrijedno istaći kako je istina da sloboda može upotpunosti preći i u neznanje, u nesvjesnost (kao npr. disanje, san i sl.), ali odmah da dodamo da to ne znači da se u ovakvim slučajevima radi o nekoj opcionalnoj situaciji u kojoj se vrši i mogućnost izbora, kao što se ne može dokazati da nije i neophodna. Dakle, bez obzira na ljudsku mogućnost za privremenu primjenu slobode na neke od fizioloških potreba, one svakako prestaju biti predmet primjene slobode i polje mogućeg izbora, istoga trenutka kada dobiju osobinu "neophodnosti".

Onome što smo prethodno samo tehnički nazvali momentom ili trenutkom izbora trebamo obavezno dati i kontekst. Drugim riječima, moramo odrediti odakle dolazi u tome momentu i kuda ide čovjek kroz ovaj dati trenutak konzumiranja ili trošenja slobode. Šta je zapravo to što daje takvo značenje jednom prostom pojmu "nužno" ili "neophodno"? Na čemu sve data alternativnost oslanja svoju moć kako bi konstantno usisavala čovjeka unutar teritorije slobode? Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: "... i rekli smo Ademu, živi ti i tvoja žena u Džennetu, i jedite i pijte od njegovih plodova šta god hoćete, ali se ne približavajte ovom stablu da ne biste postali nepravedni".

Ovdje nam se jasno ukazuje kako nešto malo vremena nakon početka čovječanstva, još kada je Adem, a.s., dobio ženu, odnosno kada su postali par, muž i žena, baš tu se ontološki susrećemo i sa načelom antinomije (suprotnosti koje su nužno zavisne jedna od druge), sa sličnim, ali drugim drugačijim. Znači, da bi alternativnost imala smisla, mora se voditi računa da minimalni uvjet izbora bude predstavljen dvostrukom mogućnosti. Dodajmo još i dvostruko različite interese unutar čovjeka, duševnu spoznaju i razum, a još da bi dobilo i vrednovanje zajednice, nužno je i gledište saputnika. Pa i u slučaju kada se ljudskome biću pokaže kolika je sve širina za primjenu slobode, ipak

je nužna jedna jasna tačka zabrane koja između ostalog upotpunjava i uvjet alternative. Što nam se u ovom slučaju otvoreno daje uočiti to je sasvim jasni princip dozvole i zabrane, koji se u islamskoj terminologiji pojavljuje kao pojam halal – haram.

Karakteristika i suština antinomijskoga para halal – haram jeste jasna činjenica da on u svakom postupku zahtijeva i obavezuje čvrsto sudjelovanje ljudske volje, ali ne i ljudske želje. "Ovo je Knjiga u koju nema sumnje, uputa za bogobojazne" – kaže Allah, dž.š. Inače, u svakom slučaju fenomenološki postupak bogobojaznosti nije i ne može biti ništa drugo osim vanjski izraz i odraz ljudske volje. Dakle, antinomijski par halal – haram govori i objašnjava čovjeku šta se sve mora i šta ne mora raditi (obratiti pažnju da smo upotrijebili i naglasili modalitet nužnosti "mora").

Nepoznavanje, ravnodušnost ili negiranje gore spomenutoga para pojmova halal – haram kao ključnoga konteksta slobode niti joj može štetiti, niti je može zaobići, a još manje pogubiti samu slobodu. Ili tačnije rečeno, nije moguće postići uništenje samog mehanizma preko kojeg se omogućava sloboda, odnosno ne može se ukloniti preduvjet alternativnosti za slobodu kao tehničko načelo organiziranja čitave ljudske egzistencije. Znači, izbjegavanje ili zaobilazak halala – harama kao jedinog autentičnoga konteksta slobode vodi ka devijaciji slobode kod pojedinca ili zajednice, ali ne i ka njenom nestanku. Suštinski, desi se samo teoretski i fenomenološki premještaj iz jednoga konteksta u sasvim drugi kontekst, za koji je već došao trenutak identifikacije.

Dok za prvi kontekst slobode, koji vodi porijeklo od Božijih naređenja (šta je dozvoljeno, a šta zabranjeno), kao što smo ranije naveli, teoretski i fenomenološki služi nam kao načelo antinomijski pojam halal – haram, za ovaj drugi kontekst, koji vodi porijeklo od odbijanja, negiranja i iskrivljivanja Božijih naređenja, kao jedini odgovorni par služi antinomijsko načelo mogućnost – nemogućnost.

To znači da sve što za čovjeka jeste potencijalno moguće, a u datom trenutku on to i može dostići, uzima se u obzir kao dozvoljeni poduhvat koji širi granice njegove slobode, i sve što ispada da je van njegovih mogućnosti i ne može da postigne, to se smatra kao faktor koji utiče na smanjivanje njegovih granica te slobode. Ovaj drugi

kontekst, koji smo upravo identificirali, spomenut ćemo samo u prolazu, da se snažno i temeljito oslanja na pozitivizam 19. stoljeća, a u novije doba se naročito poziva na scienticizam (vjerovanje u nauku) prošloga stoljeća, a koji se kruto nameće na svim poljima ljudske misli.

Dakle, prvi kontekst slobode koji se čvrsto oslanja i postupa prema antinomijskom načelu pojma halal – haram zahtijeva obavezno sudjelovanje volje kao glavne snage koja mora vladati i da nameće shvatanje djelovanja nad razumom i, kao što smo ranije naveli, odnosi se na modalitet "mora". Dok drugi kontekst slobode, koji je isključivo oslonjen na antinomijsko načelo pojma mogućnosti – nemogućnosti, odlučno zahtijeva samo jednostavno sudjelovanje želje da se nameće kao shvatanje i da djeluje kao preovladavajuća nad razumom i odnosi se na modalitet mogućnosti "može".

Ovaj drugi kontekst slobode, oslonjen na mogućnost – nemogućnost, uvjetuje i pritišće ljudsku egzistenciju i svu dinamiku koja se preko nje budi i tjera je da se ponaša kao jedna trajna konkurencija vezana za vrijeme (kao i svaka druga konkurencija vremenu neizbježno je osuđena na propast) i, u vezi sa prostorom, nameće se preko manira agresivne gramzivosti (i kao svaka gramzivost kad-tad bude prostorom progutana).

Dok prvi kontekst slobode, oslonjen na halal – haram, uvjetuje i ustrojava ljudsku egzistenciju ka realnoj konkurenciji sa najboljim dijelom samoga sebe na osnovu znanja i uzora u vezi sa zadnjim ciljem na granici vječnosti, a prema prostoru se ponaša kao prema predmetu u kojem se moraju ostvariti velika djela, ka plemenitosti, dotle se vrijeme koristi samo kao saputnik radi susreta sa nadom, opet radi plemenitosti. I sve skupa mora uvijek biti sa namjerom da ljudski um ne vlada budućnošću. Dakle, ne postupa se sa određenom ličnom definicijom unaprijed, od strane ljudskog razuma, što ovdje treba značiti da bilo gdje i bilo kad isključivo slijedi samo cikluse ontološke suštine prirodnosti.

Sasvim je jasno da se suočavamo sa dva pogleda na svijet, koji prema uspostavljenim odnosima sa događajima i stvarima rezultiraju sa dva načina života, potpuno različita i u teoretičkom i u fenomenološkom postupanju. Te kao takve, nemaju zajedničke

tačke kako po načinu produbljivanja u vlastitom shvatanju i značenju, isto tako i po načinu na koji traže i predlažu svoje prakticiranje. Upravo ova dva različita pogleda na život i smrt, na vrijeme i vječnost, na vidljivo i nevidljivo, grade i sasvim različite odnose između pojedinca i drugih pojedinaca, između pojedinaca i zajednica, odnosno grade sasvim različite pojedince i, shodno tome, različite zajednice.

Mislim da će upravo ova dva konteksta slobode biti u fokusu naše pažnje. Raspravljat ćemo o mogućnostima koje nude, obrađivati sve postojeće dokaze, pokušavajući dokazati da je prvi alternativni kontekst, onaj koji se oslanja na antinomijski par halal – haram, prirodni kontekst slobode, dok je drugi alternativni kontekst, onaj koji se odnosi na antinomiju mogućnost – nemogućnost, ne samo neprirodni kontekst slobode već i devijacija njenih funkcija i, shodno tome, on je ograđivanje, ograničavanje prave slobode.

Tijelo i sloboda

Odmah nakon prihvatanja srcem i usmenog svjedočenja Šehadeta, u antinomijskom alternativnom paru halal – haram (koji ćemo od sada nazivati Islamskim konceptom slobode), počinje i teoretička rasprava unutar sebe i fenomenološka primjena na djelu. Dakle, čitavo tijelo automatski postaje saučesnik prihvaćenog subjekta i objektivno se angažira u sudjelovanju, postavljajući se u precizno funkcionalnom raspolaganju za primjenu date slobode. Sav prethodni proces koji je već počeo rigorozno se uvjetuje od strane ličnih okolnosti i na samom početku se donosi odluka da je volja ta koja postavlja kontrolu nad razumom, nikako suprotno.

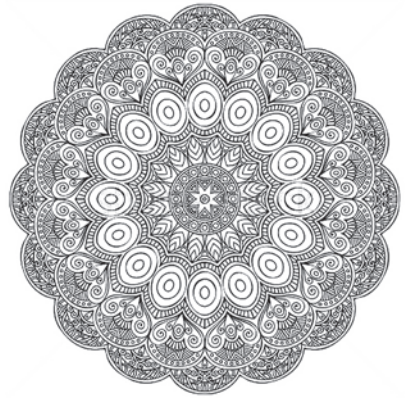
Ovdje je važno napomenuti to da, u svakom slučaju, Šehadet (lična deklaracija, osnov i uvjet da se postane musliman) nije ceremonijalni čin koji se mora odvijati pod nečijim nadzorom ili nekim javnim nastupom, niti je vezan za bilo čiji sluh drugih ljudi, osim Gospodara svjetova. Kao takav, u skladu sa svim okolnostima u kojima se odvija događaj, jasno nam dopušta i da dođemo do mogućnosti zaokruživanja i donošenja

zaključka da sam akt ne samo da je sasvim slobodan postupak nego je i lična odluka na račun strogo lične volje pojedinca. A što se tiče prihvatanja srcem, naravno da ovdje nije više pitanje samo slobode i volje već je to istovremeno i intimni čin, akt koji se događa isključivo kao unutarnje slijeganje ličnosti čovjeka.

Kod ova dva pojma, ili još bolje, događaja, koji prethode očitovanju pripadnosti Islamu, pošto su u suštini samo kvalitativne svrhe, i kao kod svakog čistoga kvaliteta nemoguće je dokazati kvantitet kao strogo svojstveni čin pojedinca unutar individualiteta, što znači da nije moguće primijetiti nasilje i dokazati neslobodu. Baš zbog toga, one postaju prirodni generator pozitivne ljudske energije, izuzimajući u potpunosti licemjerstvo i, kao posljedica toga, cijelo mentalno i fizičko stanje čovjekovo mobilizira se u iskreno shvatanje i iskreno prakticiranje, jer je razlika još prethodno iznijeta na vidjelo.

Uvjeti koje nudi Islam za praktičnu primjenu slobode ne samo da su jednostavni već ne stvaraju niti najmanji antagonizam, bilo da se radi o duševnoj spoznaji i moralu koji je prati, tako i sa razumnom definicijom preko koje se čovjek izražava i tekućom prirodnošću kao polje istraživanja razuma. Islamsko načelo da je ovaj život samo iskušenje i da ponašanje prema tom iskušenju jeste i lična odgovornost svakoga pojedinačno, sa kojom će se predstaviti pred vječni život, i to istaknuto naglašeno (dakle i bliski etički odnos sa vječnošću), u istoj mjeri važi i za tijelo. To, opet, u svakom slučaju znači da je upravo i samo tijelo jedno od ključnih iskušenja za svakoga pojedinca, a to znači da se tijelo ponaša i kao predmet i istovremeno je obuhvaćeno sa iskušenjem. To čini i glavni razlog što ga svaki musliman treba kao takvog ne samo prihvatiti i tretirati nego i obavezno voditi računa o dvostrukoj mogućnosti za postupak prema bilo kom iskušenju ili izazovu, znači duševno i tjelesno u isto vrijeme.

Tijelo i njegovo održavanje u skladu sa svim egzaktnim pravilima ne samo da je obavezno za svakog muslimana već je i sastavni dio prava koje čovjek stalno izvršava i prema kojem se mora zauzeti odlučan stav naspram svih okolnosti, bez obzira na prostor i vrijeme. Upravo zbog svojih odluka tokom cijelog ovozemaljskog života, na Sudnjem danu svaki dio čovjekovog tijela će se pojaviti kroz riječ kao svjedok (osim

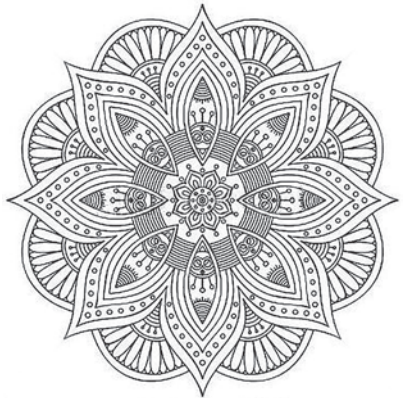
jezika) za ili protiv pojedinca, znači za ili protiv svog vlasnika. Drugim riječima, jezik i sav aparat koji je tokom života na Zemlji nosio cijelu odgovornost u distribuciji i dostavljanju riječi (i svim funkcijama koje potiču od nje) toga dana će biti bez mogućnosti da se posluži upravo riječima. Težina riječi u izbjegavanju napetog stanja vezanog za ljudsku ontološku suštinu jeste i ključna svojina odgovorna za postizanje i čuvanje harmonije u odnosu sa Stvoriteljem, sa samim sobom i sa drugima.

Prije nekoliko godina, na jednom skupu, jedan poznati profesor me upitao; "Šta je sve zabranjeno u Islamu?" Ne pridajući neku posebnu važnost tome pitanju, pošto sam uočio mrvicu zlonamjere, rekao sam mu: "Ništa nije zabranjeno, osim prljave riječi, prljave žene, prljavog jela i pića", ali tek kasnije mi je trebalo da se često vratim na taj odgovor i da zaronim u svoje misli. Da bi čovjek bio u harmoniji sa Stvoriteljem, sa sobom, sa drugima i čitavom prirodom, on mora voditi računa o svemu što je zabranjeno, jer je upravo zabrana ta koja vodi računa o unutarnjem i vanjskom odnosu, kao i unutarnji i vanjski osjećaj.

Takav postupak je u svakom smislu pohvalan i radi lakše orijentacije, pošto je zabranjeno uvijek znatno manje od dozvoljenog i stoji u odnosu jedno na drugo kao život naspram vječnosti. Samo poslije shvatanja zabrane dobija se cjelokupna jasna razglednica na sve tri ljudske stanice u vremenu i prostoru, znači, o svim prethodnim događajima, o onom što se zapravo događa sad, kao i efektivna vizija vezana za smisao slobode i njene primjene uopće.

Ono što čovjek ne smije u vezi sa tijelom jeste, u svakom slučaju i lahko je za shvatanje, i jednostavno za prihvatanje; dakle, ne smije dozvoliti, sebi a ni drugima da upadne u okolnost ili situaciju da obožava svoje ili bilo čije tijelo; nije mu dozvoljeno da ga zloupotrebljava; mora se pridržavati svih pravila jela i pića izbjegavajući zabranjeno u vezi sa ishranom; kao što nije dozvoljeno predati svoje tijelo raznolikim strastima. U svakom slučaju treba dodati da, i pored gore spomenutog kao zabranjeno, čovjek treba voditi računa i oko onih dozvoljenih stvari, ogradivši sebe od svih mogućih pretjerivanja.

Obožavanje tijela jeste svima poznato kao primitivna paganska disciplina, koja

je svakako i vrlo blizu djetinjastoj psihi koja nije u stanju primijetiti pravu razliku između sebe i drugih, sebe i svijeta, a još manje između svetog i običnog. U svakom slučaju, pobrkane linije između sebe i drugog, odnosno, sebe i svijeta, dovode do nenormalnog socijalnoga položaja gdje su sveto i obično haotično pomiješani, a to postaje i glavni razlog da se to neprimijetno doživljava kao teški patološki udar na čitav mentalitet.

Kao takva, kada se disiplina obožavanja tijela dešava u pasivnom stanju, ona vodi ka izolaciji pojedinca, sa ozbiljnim psihičkim, fizičkim i duševnim komplikacijama, koje se najčešće dešavaju kao teške depresije, te izvorno ostaju patološki anonimne. A kada se ta disiplina dešava u aktivnom stanju, pojedinac postaje vrlo uvjerljiv prema drugim pojedincima i zajednici, sa lahkoćom nameće svoje pretpostavke, vrši efikasan i odlučan pritisak na druge i drugačije i vodi ka izolaciji društva na svoj račun, pa ispada da se radi o istom patološkom stanju, samo sada u kolektivnom smislu. Takve pojave tokom ljudske povijesti su bile česte i uvijek sa gorkim ishodom za pojedince i zajednice, a ponekad su one i razlog krvoprolića svjetskih razmjera.

Što se zabranjenih jela tiče, mislim da je mnogo toga napisano, čitavi tomovi knjiga, naročito od strane stručnjaka biohemijske oblasti, ili od strane vjerskih učenjaka, ili kao tumačenja kombinirane prirode. Neke od knjiga sa naučnim studijama mogu se naći gotovo u svim knjižarama, pa ću im se zbog toga samo površno obratiti, ili ću se poslužiti samo nečim na što ja nisam naišao, ili valjda nisam primijetio u tim knjigama.

Lično smatram da vjerske zabrane, ako su izvorno istinite, ne moraju imati i naučno akademsku potvrdu, samim tim što su one duševno ispletene u ljudskom genetskom lancu, tamo gdje se razum veoma malo zna izjasniti. No, kada se za drevnu vjersku zabranu pojavi i savremena naučna potvrda, onda zašto da ne? Znači, naučno je dokazano da svinja ima posebnu funkciju bubrega, koja direktno utiče na njenu tjelesnu masu. Svi sisari izbacuju van tijela oko 90% urina, a oko 10% zadrže kao rezervni karbohidrat u masnom sloju. Kod čovjeka ta brojka je još viša, izbacuje 94%, a zadrži 6%. Za razliku od svih drugih sisara (posebno čovjeka, podaci su sasvim obrnuti), svinja izbacuje van

svoga tijela samo 6% urina dok 94% deponuje u mast, koja je, prema stručnjacima, izvor oko 2000 bolesti. Doduše, neke od njih su vrlo rijetke i opasne, a neke su po simptomima vrlo slične lahkim virozama u početnoj fazi. Tek poslije, kada se daju dijagnosticirati, klinički postaje vrlo kasno.

Što se tiče zabrane krvi u ishrani, pored naučno potvrđene osobine da je krv najbrži uzgajač virusa i bakterija, mislim da možemo dodati jedno posebno viđenje o njenoj štetnosti. Samo onako, skromno gledano, krv u našem tijelu je hranitelj, čistač otpadaka, borac protiv raznih bolesti, čuvar stabilne temperature tijela, prvi stražar u čuvanju znanja i prvi pomoćnik u građi kreativnosti za budućnost. Manje-više, služi i sudjeluje u svim oblastima kojima se gradi čovjekov identitet.

Sve to krv ostvaruje cirkulacijom unutar tijela, a čim ona izađe van tijela, umire. Suštinski gledano, krv daje najbitnije za život i ličnost čovjeka u neslobodnom i zarobljenom stanju, a čim se nađe na slobodi, umire. Znači, ljudska krv daje ili doprinosi slobodi u shvatanju i pokretu čovjeka samo dok je u zatvorenom stanju, a nikako ne podnosi slobodu. Još ako sva krv poteče u slobodu, za tog čovjeka prestaje i mogućnost slobode u cjelini, bilo da se tiče mogućnosti da prenese svoja shvatanja, bilo i u vezi sa pokretom, odnosno on nije više čovjek, postaje mejt.

Sav ovaj opis treba značiti da čovjek, u principu, kada se odluči da jednu životinju upotrijebi kao jelo, prvenstveno treba, u ime Boga, da joj definitivno oduzme slobodu (zakolje je po vjerskim propisima). Drugo, da izbaci iz njenoga tijela, dok je još u tečnom stanju, svu životinjsku neslobodu (krv), pa je tek poslije upotrebljava kao produkt. Shodno svemu ovome, jasno se vidi to da principijelno imamo jedno izbjegavanje sukoba u vezi sa neslobodom životinjske krvi i neslobodom ljudske krvi.

Životinjska krv, koja je hranila i branila životinjsku slobodu (život), postala je umrla krv i ne smije ostati u njenom tijelu da ne bi mrtva sloboda (tijelo životinje) postala prljava od umrle neslobode (životinjske krvi). Odnosno, sva ta oslobođena mrtva životinjska nesloboda (životinjska krv) ne može biti hrana ljudskoj živoj neslobodi (ljudskoj krvi) unutar tijela, valjda zbog nedostatka kvaliteta. Drugim rječima, mrtva

nesloboda je opasna hrana živoj neslobodi zbog dvostruko samo kvantitativnih osobina. Svakome jestivom živom biću, da bi ono postalo hrana, prvenstveno se mora oduzeti sloboda, a krv je u svojoj biti neslobodna, te kao takva neslobodi se ne može oduzeti sloboda, jer je ona nema. To je samo otpadak slobode kod životinje, samo da bi mrtva sloboda postala čista od svoje neslobode.

Što se strvi tiče, da svemu ovome napisanom za krv dodamo i to da je životinjska krv umrla unutar tijela. Znači, nije oslobođena od tijela, što vodi tome da je nesloboda umrla u neslobodi i kao takva učinila nečistim čitavo tijelo. A ovdje možemo dodati i razne bakterije, sa svim mogućim bolestima, koje su nevjerovatnom brzinom prenosive i na čovjeka.

Isto tako, alkoholna pića i razni narkotici ne samo da su štetni za zdravlje već su toliko delikatna i osjetljiva društvena rana. Bez obzira na sve investicije i institucije protiv tih pošasti, svi pozivi i upozorenja na njihovu veliku štetnost ostaju zaokruženi crvenom linijom kao rana ljudske zajednice. Konzumacija alkohola i opojnih droga nisu mogli, i nikako ne mogu, dobiti bilo kakvo temeljito zakonsko ustrojenje u bilo kojoj ljudskoj društvenoj disciplini, iako postoje pokušaji usmjereni ka tome, niti su ikad postigli moralni legitimitet bilo koje zajednice. Sve to, ne samo da potencijalno može biti štetno po ljudski organizam već ima i direktnu posljedicu na fizičku, fiziološku i duševnu oblast zajednice i pojedinca. Znači, negativno utiče na sve tri komponente koje grade međuljudske odnose, što, htjeli mi to ili ne, čine i indikativni dio egzistencije svakoga društva i pojedinca.

U vezi sa tzv. seksualnom slobodom, i što se njenih posljedica tiče, svima je jasno koliko su one velike, bilo sa individualnog ili društvenog aspekta, pošto uvijek predstavljaju samo direktan napad i udar na čovjekovu ontološku suštinu, tj. napad na ljudsku etiku i moral. Takav fenomen, koji na isti nivo stavlja intimno i javno, gdje god da se pojavi, ruši temelje ustava ljudskoga dogovora za suživot u zajednici i ostavlja pojedinca u vrlo opasnoj izolaciji, praveći od njega nesigurno biće na kom se vrši nezamisliv moralni pritisak, koji ugrožava dostojanstvo.

Shodno tome, porodica postaje samo prosta skupina gdje svako svakom smeta i svi odnosi zajednice postaju površinski ustrojeni. Čak i u paganskim zajednicama, koji su plitkih ubjeđenja i površinski prostorno orijentirani, takav fenomen dovodi do velikih potresa pojedinaca i zajednice. Samo da podsjetim na to da je žena zadnjeg imperatora Rima konkurirala prostitutkama glavnoga grada u tome koja od njih može više vojnika podnijeti, a imperatorka je uvijek pobjeđivala, dok je nisu ubili senatori. Ovakav gubitak etike i morala vodi ka rušenju svih skrupula u cjelokupnom društvu, što je postala i zadnja karika koja je propratila i pad Rimske imperije.

Dakle, kako u općem pogledu tako i u posebnim detaljima, vezano za zajednicu ili pojedinca, sve zabrane u islamskoj metodologiji i metodi vezane za ljudsko tijelo i njegu koju moramo provoditi tokom cijelog života, nisu u kontradiktornosti sa čovjekovom ontološkom suštinom. A što se tiče primjene i široke mogućnosti aplikacije, one ne samo da nisu otežavajuće, već naprotiv, održavaju i grade orijentaciju ka stvarnoj slobodi, pa i više od toga, muslimanu je preko zabrana pokazano sve najbolje i najvrednije u svim mogućnostima izbora, i sve to u cijelosti što priroda nudi čovjeku.

Ono što su zabrane po islamskom konceptu slobode u neislamskom konceptu slobode (tako ćemo nazvati kontekst slobode koji se oslanja na antinomski par mogućnost – nemogućnost), po kojem su ljudske želje postavljene iznad razuma i upravljanja njime, svaka zabrana gubi svoj smisao. Antinomski par mogućnost – nemogućnost, koji se odnosi na modalitet "može", sve što je zabranjeno čini dozvoljenim, uzimajući odobrenje od vlastite "vrhovne komande", u ovom slučaju "želje", i to samo nakon zaključka da akt koji slijedi pripada polju "mogućnost".

Pošto su želje nametnute u svakom postupku, što nam deduktivno daje za pravo zaključiti da u neislamskom konceptu slobode ne postoji kriterij dobro – zlo u odnosu na čovjekovu ontološku suštinu, i shodno tome još manje se može zamisliti prisutnost kriterija dozvoljeno – zabranjeno, kao jedina praktična primjena slobode. Čitav sistem koji oni promoviraju tjera svijest da djeluje prema površnom estetskom i vizibilnom šarenilu bez etike, koji kao takav jeste i bez istinite moralne osnove. Znači, čovjek u

odnosu na binom želja – mogućnost nema nikakve veze sa ljudskom etikom i istinskim moralom, te kao takav ostaje ograničen i pritisnut u krajnjoj liniji (čitaj, bez slobode), sve do neke druge mogućnosti za proširenje u vremenu i prostoru.
Njihova poznata aksioma da: "moja sloboda završava tamo gdje počinje tvoja sloboda", ili obrnuto, jeste neka vrsta teritorijalnog shvatanja slobode koja nam sama po sebi nudi jedno flagrantno ograničenje same slobode i to u vezi sa nekim subjektom sličnim svakom pojedincu. Kao takva, jasno je izložena samo protivničkoj konkurenciji bez bilo kakvih moralnih skrupula ili etičke sankcije, i to uvijek sa surovom mogućom promjenom tih granica u jednoj bliskoj ili daljoj budućnosti.

Ima još nešto vrlo važno; kada bismo pažljivo posmatrali neislamski koncept slobode, uočili bismo da se on uglavnom teoretski evidentira i fenomenološki primjenjuje samo u konfliktnom odnosu sa drugima, nikad u konkurenciji sa svojim potencijalno najboljim dijelom. Na taj način, on podiže jedan čitav sistem umrežen u bezbroj granica sa mnogo izolacija, i sa jako ozbiljnim sudarom koncepata zasnovanih na željama, koje bolno završavaju u magli, gdje ti pojedinci, pa i čitavo društvo, budu lahko kontrolirani i upecani u mreži politike, tržišta ili medija.

Koncept slobode na osnovu ljudskih želja danas je najrasprostranjeniji, najefikasniji i najprofitabilniji biznis, u kojem je ljudsko biće i glavni potrošač i glavna roba na prodaju. Tako je vješto izmišljen i postavljen mamac da čovjek uopće ne razlikuje ni nedostatak ličnosti, niti robijaški mehanizam koji u ograničavanju ljudske slobode djeluje tačno na zagrađenom prostoru. Gubitak etičkoga karaktera u toku primjene one slobode koju ti je dao Bog dovodi do predaje ovlašćenja nekom od smrtnika ili nekom nedovršenom sistemu, čiji je ishod gorko porobljavanje korisnika te tzv. slobode.

Inicijativa i pokušaj da zakoni za ljude budu predloženi i pisani od strane ljudi, izbjegavajući prirodnost ontološke suštine Božijih zakona, učinila je da čovjek postane rob sopstvene "slobode", zatvorenik i stražar ličnih želja, gdje njegova tzv. sloboda postaje samo jedna vještačka shema koja se mora pripremiti i procijeniti od strane nekih drugih sličnih njemu, ili još gorih. To znači da je takva "sloboda" dovedena do najnižeg

mogućeg nivoa, gdje prvi paragraf ustava gotovo svih država i sistema današnjice jeste zakon koji nameće i regulira odnose između porobljenih ljudi unutar njihovog sistema "slobode", koji tlači putem potkupljivanja, putem sile, ili nekim drugim sličnim metodama, što naposljetku više nije ni važno, jer je ishod uvijek isti.

Dok je u islamskom konceptu slobode, sa svih stanovišta gledano, sloboda Božiji dar koji se treba i mora koristiti na osnovu moralnoga kodeksa, tačno određenog u Kur'anu Časnom i u praksi Njegovog Poslanika, alejhis-selam, i da za svako djelo referentna tačka upućuje ka Sudnjem danu, svjesni da ćemo odgovarati za svako naše djelo i nedjelo.

Sva orijentacija ovakvog istinitog sistema usmjerava prema sebi, aktivno gradi odnose u nutrini čovjeka kao konkurencija sa potencijalno najboljim dijelom ljudskoga bića, razvija i upotpunjava svačiju ličnost, uzima pod svojim pokroviteljstvom odnose sa Bogom, sa sobom i sa drugima. Kao što su zabrane u skladu sa prirodom i u korist čovjeka sa fizičkog, fiziološkog i duševnog aspekta, tako su i dužnosti muslimana u potpunom skladu sa prirodom i ontološkom suštinom, bez obzira na sve okolnosti i u korist sva ova tri navedena aspekta ljudskog stanja, kao i gore navedenih odnosa.

Sve zabrane u Islamu su nužne tačke za orijentaciju u istinitoj slobodi. Naše dužnosti su vidljive i lahko prepoznatljive stanice, gdje se osvježava ličnost i proizvodi nova energija, što upravo postane razlog za obnovu slobode ka jasnom pravcu i ciljanom nastavku. Tijelo muslimana je zdravo tijelo, jer je pod vlasništvom odlučno bistre i smirene volje, koja bdije nad razumom pri svakom koraku i pokretu.

To je prava i supstancijalna razlika između jasnog i istinitog slobodnog čovjeka u kontekstu slobode halal – haram, sa jedne strane, i istinite žudnje i želje za slobodom (jer je nemaju) u kontekstu mogućnost – nemogućnost, sa druge strane.

Islam je istinita etička estetika, kao što je i istinita estetička etika, i ne samo teorija o njima.

Islam je istinita metodologija sa svojom metodom i prava mogućnost aplikacije, kao što je istinita aplikacija metoda sa svojom metodologijom odnosa do sitnih detalja, i nije samo priča o njima.

Islam je istinita aktivna psihologija sa svojom teleologijom, i istinita aktivna teleologija sa svojom psihologijom, i nije dogmatizirana teologija, i ništa od ovoga nije puka igra riječima, već je puka istina iskazana riječima.

Islam je istinita potpunost i upotpunjenje za sav društveni spektar sa svim svojim pojedincima, kao što je i istinito upotpunjenje i potpunost za sve pojedince sa svojim društvom, i nije ni slučajno postavljena zamka za društvo i pojedince.

Islam je istinita filozofija transformacije od atoma do univerzuma, kao što je i sasvim istinita transformacija filozofije od atoma do univerzuma, i nije samo filozofija informiranja.

Islam je jedini koji je tačno pokazao pravac u prostoru integrirajući ga u vremenu, kao što je jedini koji je pokazao i vremenske granice integrirajući ih u prostoru, i nije samo prostorno-vremenski naučni posmatrač.

Naglašavajući da "je svako dobro od Allaha dž.š., a svaka greška od nas samih".

PHENOMENOLOGY OF FREEDOM IN ISLAM!

Summary: In this work, we interpreted the notion of freedom, i.e. a word used so often that it gives off the impression that it is easily understandable and comprehensible. Many have tried to explain it, yet every explanation is just fragmentary and incomplete. To this day, we do not have a unique definition of freedom. Freedom is one of the key issues in Islam so we interpreted freedom in relation to Islamic teachings.

Key words: **language, freedom, Islam, halal - haram, man, body, mind, truth, philosophy, ethics, thought, mind**

NA SLJEDEĆOJ STRANICI DESNO:

■ Alija M. AKŠAMIJA

CIKLUS: SLUČAJNI PROLAZNICI III (1953–1970)

№ 241 ..., 1965, format 240 x 240 mm. fotografija.

